

Т. 507. 351

1000

БІБЛІОТЕКА „СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРЯ“ Ч. 164

ЮЛІАН ПАВЛИКОВСЬКИЙ

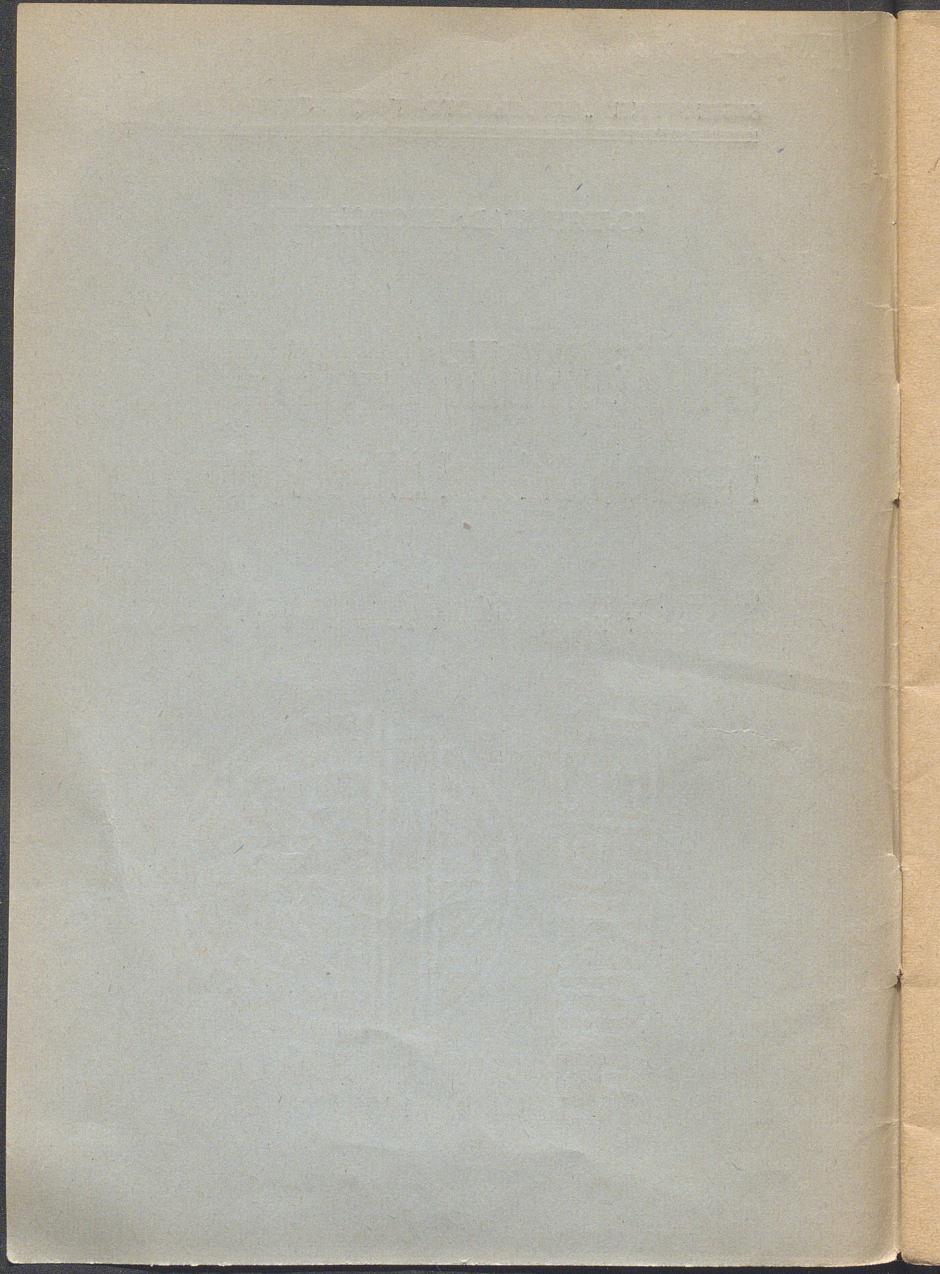
СУЧАСНЕ ПОЛОЖЕННЯ РІЛЬНИЦТВА

і стан праць Львівської Хліборобської Палати

(Промова виголошена на пленарній сесії Ради
Львівської Хліборобської Палати 31. I. 1939 р.)

L W Ó W, 1 9 3 9

Л Ъ В І В, 1 9 3 9

БІБЛІОТЕКА „СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРЯ“ Ч. 164

ЮЛЯН ПАВЛИКОВСЬКИЙ

СУЧАСНЕ ПОЛОЖЕННЯ РІЛЬНИЦТВА
і стан праць Львівської Хліборобської Палати

(Промова виголошена на пленарній сесії Ради
Львівської Хліборобської Палати 31. I. 1939 р.)

L W Ó W, 1 9 3 9
Л Ъ В І В, 1 9 3 9

I. 507. 351

Wydawca: Krajowe Hosp. T-wo „Siłskij Hospodar“, Lwów.
Z drukarni Wydawniczej S-ki „Diło“, Lwów, Rynek 1. 10.

Накладом Кр. Госп. Т-ва „Сільський Господар“. Львів.
З друкарні Вид С-ки „Діло“, Львів, Ринок 10.

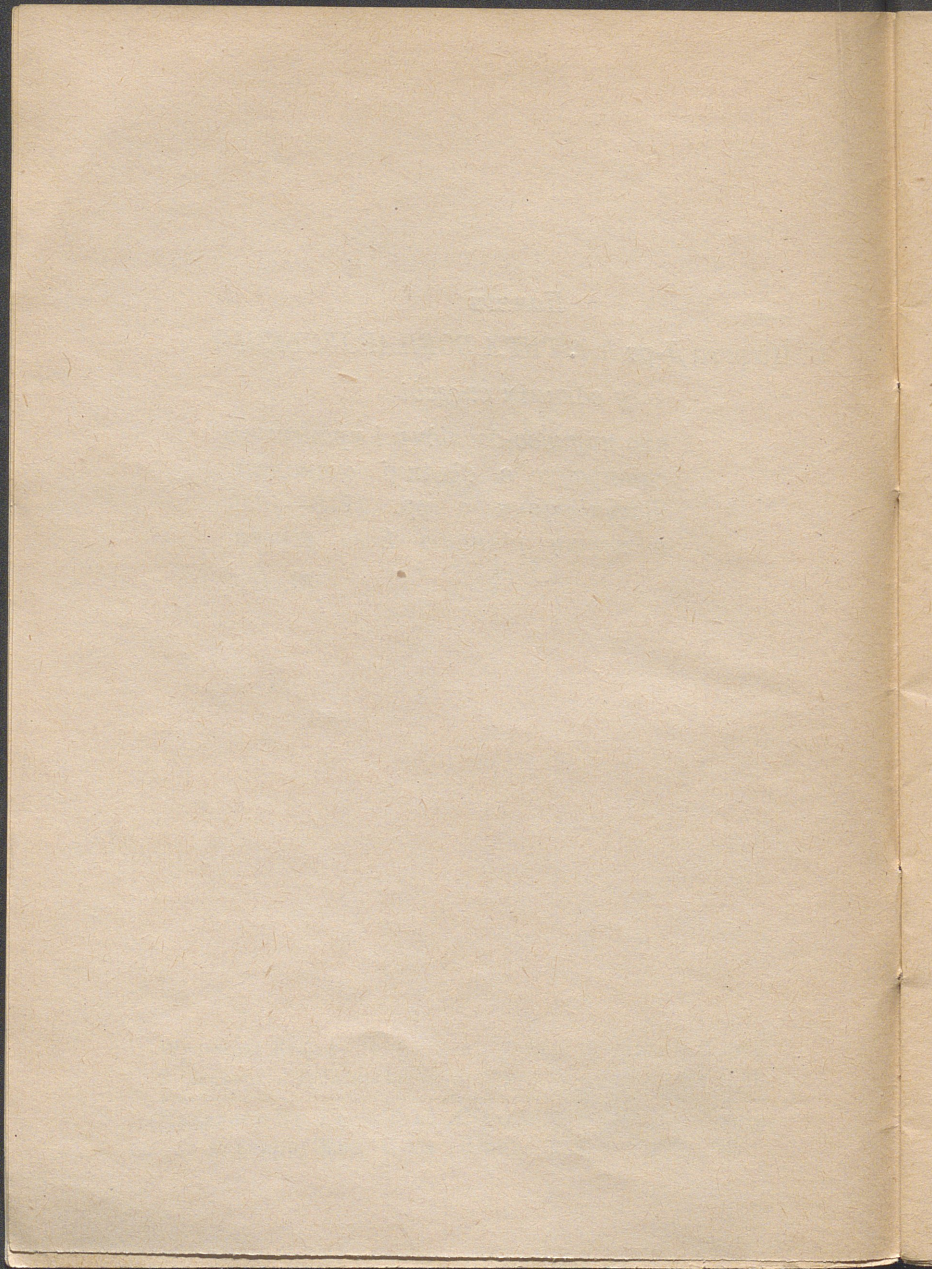
Памяти

О. Мітрата Д-ра н. с. ТИТА ВОЙНАРОВСЬКОГО

у вдячнім спогаді

*про науково-дослідчу і практичну
співпрацю в ділянці економіки
Батьківщини в рр. 1916—1936
в першу річницю його втрати.*

Ю. П.

І. ВСТУПНІ УВАГИ (ХАРАКТЕР БУДЖЕТОВОЇ СЕСІЇ ХЛІБОРОБСЬКОЇ ПАЛАТИ,, ЇЇ МЕТА І МЕТОДИКА ПРАЦІ).

Бюджетова сесія Ради Львівської Хліборобської Палати обіймає так огляд праці закінченого вже минулого бюджетового року, який зясовує друковане звітження, як і частинний огляд справ біжучого ще незакінченого року, щоби по помості цих часом звязаних дій, рішити про плян праці і бюджет на черговий рік. У безпосередньому звязку стоїть найближче минуле з плянуванням праці на найближче майбутнє. Саме така метода праці корпорацій публичного права, а такою є Л. Х. П., дає змогу членам Ради органічно повязати з минулим поступневий розвиток аґенд Палати у майбутнім на підставі критичної оцінки того минулого. Нехай мені буде вільно підкреслити, що такий підхід все ще невичерпує основних засобів раціонального, вдумчивого плянування. Рада Хліборобської Палати, як представниця рільництва великої і важної території обовязана при плянуванні праці зорким оком глядіти і в давнє минуле країни, щоби з історичних основ її господарського розвитку, з досвідів попередників, з доброї традиції робити доцільні висновки, які можуть помогти Раді у доцільнім доборі засобів дальших змагань у сучаснім. В пошануванні засад еволюції

мусимо постійно знаходити тривкі основи тих сил, які мають забезпечувати щасливий розвиток хліборобства.

Ніхто чейже не відмовить мені слушно-сти у тім, що висновки обговорювані при пляні праці і бюджеті мусимо обґрунтовувати глибше у дотеперішніх досвідах, які Палата успіла вже зібрати, а перекинути їх у майбутнє зможемо тільки тоді, коли звяжемо їх з тлом дотеперішніх розвиткових тенденцій хліборобства краю, який тут заступаємо. Тому обговорюючи плян праці Л. Х. П. дозволю собі нераз кинути оком у минуле хліборобства Галичини і навізувати до дотеперішніх, хоч ще не довгих досвідів самої Хліборобської Палати, навізувати до підстав її організації, як корпорації публичного права, співпрацюючої з добровільними хліборобськими організаціями, підстав вже передуманих, передискутованих і рішених, а всіх нас, які з Палатою співпрацюють, а також і саму Палату, обов'язуючих.

II. ЗАСАДНИЧЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКОГО РІЛЬНИЦТВА ДО Л. Х. П. І ЙОГО ДОМАГАННЯ ДОТІЧНО УСТРОЮ І ПРАЦІ ЦЕЙ ПАЛАТИ ПІДДЕРЖУЄМО В ЦІЛІЙ ОСНОВІ.

Нехай мені буде вільно ствердити тут з усією повагою, що становища нашого, як представників українського хліборобства занятого нами на I. Пленарній Сесії Л. Х. П. 21. III. 1934. дотично устрою і метод праці Палати і нашої співпраці з нею не мінємо.

Я глибоко пересвідчений у тому, що завдяки позитивне становище до праці у господарським самоврядуванні, зуміли ми праці у Л. Х. П. надати живий зміст ретельною і відданою нашою працею на кожному відтинку, на яким була нам дана спромога працювати.

Усі наші засадничі домагання мушу піддержати і сьогодні. Мушу пригадати слухні наші вимоги дотично чисельного складу органів і бюро Палати, який то склад на жаль і досі не може вдоволити нашого живого і пруживого господарського організму. Мушу підкреслити, що тодішня наша готовість впрягти наші моральні і матеріяльні сили до співпраці у господарським самоврядуванні, сьогодні перемінена у живе діло, тим більше вимагає пошановання нас також і в чисельнім складі органів і бюро Палати.

Не можу теж як генеральний референт усталення напрямних господарських праць Палати на III. Загальнім Краєвим Зїзді референтів економічних Рільничих Палат не піддержати в цілій основі тез тоді мною розвинутих і на Комісії Політики Аграрної 21. XI. 1935 р. усталених, скоро загал їх підтримав і заакцептував, а Палата прийняла їх, як тези у справах організаційних і господарських.

Думаю, що нашим обовязком в Палаті є не глядіти покvapно щораз то нових шляхів наших організаційних і господарських праць, як що не находимо до цього суттєвої потреби. Мусимо держатися раз нами витчених шляхів і старатися йти по них, може не раз завертаючи з безпуття. Колиж на наших шляхах панує затор або застій, нашим обо-

в'язком є цей затор чи застій мерщій усунути. Я глибоко переконаний у тому, що раз загально усталені засади праці на так важнім відтинку рільництва, який репрезентує собою Л. Х. П. мусять бути бережені і шановані нами усіма. Л. Х. П. чейже репрезентує рільництво на одній шестині території держави Л. Х. П. є територіяльно найбільшою хліборобською палатою. Терен її — побіч терену Краківської і Келецької Палати — виказує чайбільш нездорові і небезпечно заогнені аграрні відносини.

Супроти цього вдумчиво і оглядно усталені лінії господарських праць Палати, заакцептовані нами перед літами, мусять бути Палатою додержувані, щоби забезпечити спокій працям самої Палати і спокій потрібний рільничому світови, який чейже у загальнім інтересі, мусить згори знати, як в кожному випадку поступати буде в справах рільничих Палата, як господарська надбудова рільництва. А в тім Палата крім праць технічно-рільничих мусить вести на своїй території здорову з землею і її населенням звязану аграрну політику.

Маю вражіння, що всі підставові тези аграрної політики Палати, які мав я змогу в опертю на конечности і потреби світа рільничого формулувати на згаданім вже мною Загально-Краєвім Зізді Хліборобських Палат, формуловані були мною у повазі і розвазі. Сьгодні буду теж у повазі і розвазі конфронтувати ці тези з дійсним життям. В цьому місці мушу з вдоволенням ствердити, що багато цих тез у розставі літ 1934/35 до

сьогодні — але не всі — вже є Палатою реалізовані або бодай започатковані у реалізації. Маю тут на думці велику справу меліорації, яка на нинішній сесії так живу викликає дискусію, а далі справу гігієни села, започатковану вже новим рефератом, покищо рефератом сільського будівництва і т. п. До справ з цієї ділянки поверну ще, коли увагу мою присвячу плянови праці Палати на 1939/40 р.

III. ПОЛОЖЕННЯ РІЛЬНИЦТВА В РОЦІ 1937/38 І ВПЛИВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ПОПРАВИ НА ПРАЦЮ РІЛЬНИКА.

Повертаючи до справ сьогодні на сесії обговорюваних, мусимо ствердити, що головне зацікавлення у нинішній дискусії скупчилося на питанню для рільництва дуже пекучім — бо питанню життєвім, — питанню забезпечення **поплатности рільної господарки**. Пан Предсідник, якого вітати між нами не маємо сьогодні щастя, підкреслив у своїм вступнім слові до друкованого звідомлення, що вже самі пробліски поплатности, які майнули у минулім році, були благословенні у наслідках. Пан Предсідник Палати підкреслює виразно, що звишка суспільного доходу рільництва, дала рільникови змогу робити матеріальні інвестиції задля піднесення господарства безпосереднім їх діланням, але дала теж спромогу на інвестиції духові. Рільник, освободжений з кліщів нужди, сам, з власної волі, самочинно шукає рільничої освіти, шукає опертя своїх господарських змагань на знання, вчиться на курсах і господарських школах. Таке реагування рільника

на господар. поліпшення, таке його духове наставлення, є вельми симптоматичне. Воно повинно промовити не тільки, як цього бажає Пан Предсідник, до самих рільників, чи до керманичів господарських ресортів уряду, але і до всіх господарських сфер, які не хотять до сьогодні зрозуміти цього, що добре ситуований рільник забезпечує розвиток не тільки рільництва, але і всіх інших галузей сільського господарства. а також забезпечує і добре положення скарбу.

Ми бачимо, що саме зближення до платності господарки на ріллі дає рільникови змогу не тільки налаштувати свої приватно-господарські інтереси, але одночасно додає йому заохоти причинятися до розвивання акцій, які покриваються з загально-господарськими інтересами, дає йому змогу здійснювати суспільну працю, працю, яка лежить в інтересі загального добра. Така праця рільника лежить в інтересі держави. От хочби справа, яку я ще ближче обговорю, справа про яку говорить уряд, яка була предметом окремої уваги у промові віцепрем'єра п. Квятковського. П. віцепрем'єр зазначив, що рільництво мусить „за всяку ціну“ змагати до підвищення видатку з гектара і взагалі підвищення видатності рільного господарства, до випродукування **дійсних, а не голодових збіжєвих надвишок** потрібних для повної апровізації краю серед мира і на випадок війни а також для експорту, для вдержування активності торговельного білянсу. По цій до розі йде вже рільництво краю.

Короткий час зглядної господарської просперіти спричинив це! Про гаразд ріль-

ництва мусять дбати не тільки самі рільники, а чинники урядові і всі кола господарчі поза рільництвом.

Пан Предсідник у своїм вступнім слові до звідомлення Палати слушно звертає увагу на **ключеве значіння рільництва** у системі народнього господарства, як цілості. Пан Предсідник бажав би, щоби дійсність з передостаннього року, яка стверджує цю просту і стару правду, стала не тільки добрим прикладом для неоспоримости наукової правди, але й тривалим доробком загально господарського міркування. Нехай мені буде вільно додати: Не тільки в ділянці теніхчно-господарській, як каже Пан Предсідник, але і в ділянці політично-господарчій.

IV. РІЛЬНИЦТВО НА ПОРОЗІ ДО ГАРАЗДУ І ЙОГО РЕАЛЬНА ПРАЦЯ В РОЦІ 1937.

Приступаю до короткого обговорення тієї просперіти, яка зарисувалася у рільництві у звязку із звишкою цін на землеплоди. Після цього зможу спинитися на зясуванні **ключевого значіння рільництва** в цілості суспільного господарства. При тому не маю наміру томити Високу Палату надміром сухого цифрового статистичного матеріялу. Обмежуся тільки до цифр з ділянки цін хлібного збіжжя. Розгрішення свого шукаю у цім великім заінтересованні Високої Палати питаннями, які порушено в сьогоднішній дискусії у звязку з т. зв. збіжевим монополем, про який говорить о. полк. Панась.

Виходжу від цифр поданих у звідомленні Палати за минулий рік. Якже розвивалися

ціни? Пшениця у квітні 1937 стояла у пересічі 27.66 зол. за метр. сотнар, а з кінцем марта 1938 р. вже тільки 25.18 зол. Жито в цих самих речинцях: 22.18 зол. і 19.64 зол.; ячмінь 21.30 зол. і 17.48 зол.; овес 20.87 зол. і 18.90 зол. Ціни плачені продуцентам у початку року 1937/38 (рік бюджетовий!) кляли вже основи під поплатність збіжевої господарки. Цифри Гол. Стат. Уряду говорять про **поширення в році 1937 посівної площі** усіх збіж у порівнанні до пересічної посівної площі з літ 1932/36. Один ячмінь стояв майже, коли йде про площу, на місці і виказував побільшення посіву тільки на 124 гектари.

В одночас звишки цін на збіжжа в минулім бюджетовім році — при освідомлюючій акції добровільних рільничих організацій і самої Палати ведених систематично від ряду літ — при нових господарчих накладах спричинила теж **звишку видатку з гектара**. Коли у пересічі літ 1932/36 пшениця сипала 9.4 $q./га$, то в році 1937 видаток збільшився на поверх 12 $q./га$, при житі з 10 $q.$ на 11.6 $q.$ га, при ячменю з 10 $q.$ га на 10.20 $q.$ га. Одиноко для вівса в році 1937 годі пристосувати видаток з 1937 р. у порівнані з останнім п'ятиліттям, а то тому, що в році 1937 збір вівса з причин атмосферичних сильно потерпів якостево і скількостево.

Поширення посівної площі і добрі жнива головних чотирьох збіж за виїмком вівса, в році 1937 зрівноважили поважний убуток паші, головнo сіна (були околиці, де його зібрано в 70% менше, як звичайно), конюшини, а також соломи (менший ок. 30% збір). Ріль-

ник не почував себе зле! Інвестував, сплачував довги, платив податки і інші публичні чинитьби, робив наклади господарчі, думав про господарство і про себе та масово горнувся до фахової освіти.

Ото загальний образ дійсности рільничого світу після звишки цін на збіжжа в минулім бюджетовім році 1937/38.

V. ДІЙСНІСТЬ З КІНЦЕМ 1938 Р. І ВИГЛЯДИ НА МАЙБУТНЄ

Під сучаску пору справа рільничої дійсности представляється далеко інакше і далеко гірше! Ціни збіжжа пануть! З кінцем 1938 календарного року ціни пшениці доходили тільки до 20 зол. за квінталь, жита до 14 зол., ячменю до перемелу 16—17 зол., а вівса I. стандарту до 17 зол. У порівнанні до цін з минулого бюджетового року бачимо спад цін пшениці на 8 зол. на квінталю, жита на 7 зол., ячменю на 4.50 зол. і вівса на 4 зол. Є це спад, який сягає 24—33%! Так було у грудні 1938 року.

Якіж є вигляди на майбутнє? Чи рік 1939/40 принесе нам поправу цін? На жаль, не можемо цього надіятися. Хто переглядає „Бюлетин Союзу Гелд збіжево товарових“, хто студіює міжнародній збіжевий ринок, хто увагу свою присвячує кореспонденціям з світових місць продукції збіж, бачить, що дані статистичні і відомости біржеві розвиваються неприхильно для звишки цін на збіжжа у світі і у нас.

Посівна площа збіж у світі більшає. Живлові нещастя, які мали вплив на жниво у ми-

нулім р., не повторилися тепер. Умови експорту жита не є корисні! Пр. Аргентина в цім році збрала майже три рази тільки жита, що в році минулім. **Заїснували вже об'єктивні дані знижкової тенденції на збіжєвих ринках!** Це все не є в користь для нас! Хвилеві звижки при так зв. терміновій торгівлі, на пр. в Ротердамі є мінімальні. Січнева пшенична конференція в Лондоні зясувала, що пшениця в Ліверпулю калькулюється, у перерахованні на квінталь і золоті, на 12.54 зол. за квінталь. Край наш загалом не є поважно заінтересований в експорті пшениці, наші заінтересовання скупчуються при житі, але відношення цін між житом і пшеницею може спричинити загальмовання експорту жита.

Ото в коротких рисах зрисований образ нинішньої дійсности і вигляди на майбутнє для збіжєвого ринку! Ото водночас і вигляди для нас, що експортуємо жито з голодових його надвишок.

VI. ПИТАННЯ ПОПЛАТНОСТИ РІЛЬНИЧИХ ГОСПОДАРСТВ І ВИДВИГНЕННЯ СПРАВИ Т. ЗВ. ЗБІЖЄВОГО МОНОПОЛЮ.

Усі громадські чинники, а з окрема зорганізоване рільництво і урядові кола, живо дискутують сьгодні питання збіжєвої політики. Не осталася по заду й Львівська Хліборобська Палата. Колиж питання це обговорювала Комісія Аграрної Політики Л. Х. П., то Палата сповнила своє завдання. Дискусією над забезпеченням рільникови відповідних цін на збіжжя, розпочала Палата дискусію над забезпеченням поплатности

рільного господарства. Заряд Палати відкриваючи сьогоднішню пленарну сесію Палати, ствердив виразно, що дискусія та незакінчена, ствердив теж нарівні з внескодавцем, що справа монополію дискутується, але не є ще рішена. Праці підготовчі провадить окрема Субкомісія Ком. Аграрної Політики і від неї очікує Палата внесень. Корисною річю при кожній дебаті, про яку небудь справу є, коли обговорюємо її добрі і лихі сторони і то обговорюємо їх всебічно.

Зважмо, що з **двох** джерел можемо черпати соки поплатности рільничих господарств.

Одно з них — це висота цін плачених рільникам за землеплоди, а друге — це обнижка коштів продукції.

Без шкоди для справи і без нічиєї обиди можемо теж повести дискусію, входячи в розгляд цього другого джерела. Під сучасну пору не знаємо ще, чи дійде до т. зв. монополію і який буде його зміст, чи буде це дійсно монополію, чи збіжева спілка, свого роду картель на чеський взір. Якби не було, стосування монополічних цін на збіжжа всі ми мусимо назвати по імені: буде це засіб механічний, гострий крій у ринковій стосунки, крій, який ангажує тут силу і авторитет держави. Механічний крій цей можна вести ножем з подвійним вістрям. Раз можна ціни штучно підносити, раз знову знижати. На якій висоті задержить монополію ціни збіжжа — це годі збагнути.

До платности рільних господарств змаємо всі. Одначе побоююся, що, коли виберемо тільки один шлях — саму безпеку цін — то, забуваючи про половинчастість цього засобу — готові ми забути про всі ці недомагання, які **незалежно від цін з нутра підтинають рільникови слухну і справедливу його участь у рільничім доході.** Миж давно вже розпочали і до сьогодні не закінчили боротьбу з цими недомаганнями. Маю тут на думці наші зусилля добитися **обнижки коштів рільничої продукції.**

Знаємо, як поважно упав суспільний дохід рільництва від 1928/29 рр., а всетаки бачимо, що скарб державний не тільки не знижив публичних тягарів, а навпаки підвищив їх на дальших, як пишуть знавці цієї справи — **около 29%!** Слідби тому злагіднити **утиск публичних тягарів, які пригнічують хліборобство.** Слідби не тільки на відтинку скарбовім, але і інших, залежних від держави відтинках, злагіднити неспівмірні обтяження, які збільшують кошти продукції. Уже сьогодні порушив маркантними прикладами п. Капусцінський аномалію **залізничних тариф.** Слід підкреслити ще раз, що якраз наше рільництво віддалене, від ринків збуту, діймаючо відчуває висоту тариф і то навіть у льокальних залізничних доставах, пр. цукрових буряків до поблизьких цукварень. На цій ділянці знижки тариф є ще багато до зроблення.

Трьох бесідників жалувалося сьогодні **на зависокі кошти обслуги довгів в державних банках.** Чи ж не можна би знизити відсотків і коштів адміністраційних?

Або возьмім справу цін **штучних погноїв**. Держава, як їх продуцент досі тільки мало обнизила їх ціни, хоч штучні погної є необхідними засобами інтенсифікації рільної продукції. Колиж рільник при незначній звищці цін, а тим самим при більших готівкових впливах, кинувся самочинно до стосування штучних погноїв у більшім як досі розмірі, то держава, навіть при сучасній депресії цін на збіжжа, могла би уможливити рільникови стосування їх, коли би рішилася співмірно обнизити ціни. Держава хіба не стратила би, бо калькуючи на вищі обороти могли би в кінці вийти у своїх фабриках на своє. Держання високих цін штучних погноїв у державних фабриках відстрашує рільників від річевої консумції цих хемічних одобрень землі зі шкодою для жнива.

Говорючи про т. зв. збіжевий монополь, старався Др. Закліка вияснити нам, що буде це радше збіжевий картелі і зараз же додав, що властиво картелі не є рільництвом люблені. Не є і не будуть! А всеж таки уряд, знаючи причини цього становища рільників до картелів, знаючи зло, яке пливе від картелевої господарки, досі не зреформував тієї господарки. Картелі часто находять явну піддержку Міністра Промислу і Торгу, мовляв картелі є корисні і потрібні. Ніхто цьому не перечить, що є і такі картелі, але не можна теж промовчувати і цього, що є **теж картелі непотрібні і шкідливі**. І ці якраз повинні бути зреформовані. До шкідливих картелів слід причислити ці, яких предметом „господарки“ є засоби рільничої

продукції, в тім і матеріяли будівельні. На це не сміємо примикати очей! Ми мусимо жадати, щоби закон надзору над картелями, який дає спеціальні права Міністрови Торгу і Промислу усувати усі вибуялости і право ліквідувати шкідливі для народнього господарства „змови зависти і визиску“ — **щоби цей закон був виконуваний в імя загального добра для піднесення поплатности рільничих господарств.**

Дуже оглядні вичислення сен. Ч. Клярнера показують нам, як твориться **суспільний дохід** в останніх часах і як він розподілюється, як виглядає це образове „крайня бохонця хліба“, як каже п. міністр Матушевський. Сен. Клярнер стверджує, що населення нерільниче, яке становить 40% загалу населення, мало в 1929 р. **суспільний дохід** у висоті 13.8 міліярда золотих. Населення рільниче — отже 60% загалу населення мало тоді 12.2 міліярда золотих **суспільного доходу**. В році 1936 **суспільний дохід** нерільників спадає вправді до 8 міліярдів, але **суспільний дохід** рільників осягає вже тільки 5.1 міліярда золотих. Цифри ці вказують нам, як представляється це „крайня бохонця хліба“. В році 1929 рільник міг виокроїти для себе майже 47%, а в році 1936 вже тільки 37%. Тепер після дальшого спадку цін землеплодів, пай хліба рільника виносити може яких 33%.

Невспівмірність участі рільника у **суспільнім доході** виступить ще яскравіше, як що **суспільний дохід** перерахуємо на голову нерільничої і рільничої верстви. В році 1929

світ нерільничий зачисляв на голову 1158 зол. доходу; в році 1936 вправді вже тільки 603 зол., але рільничий світ, який в році 1929 мав змогу зачислити 643 зол. на голову, може в році 1936 зачислити вже тільки 246 зол.! Це є яскраві цифри.

Говорено вже про нужду рільників, зокрема тих, які терплять на голод землі, як у Галичині. Тут 4—5 членна родина привязана до клаптика землі мусить з „доходу“ рільничого господарства вижити себе, заплатити всі публичні данини на скарб і самоврядування, сплачувати високі довги, платити обильно вимірювані — за благі речі — адміністраційні карі від комина і подвірного пса починаючи, але поправою відносин у дрібноземеллі ніхто не жується.

Берім під увагу усі елементи, які складаються на забезпечення поплатности рільничої господарки! Маю те переконання, що добре роблять ті, які з захопленням і жваво розпочали дискутувати справу поплатности з відтинка цін і дискутують про т. зв. збіжевий монополь. Неможна одначе відказати слушности і тим, які такуж саму дискусію переводять рівнобіжно, виходячи від питання обнижки коштів продукції.

Не даймо полонити себе тільки і виключно справою цін і т. зв. монополію, щоби притім не звільнити держави і картелів від тих оправданих знижок коштів продукції, які вможливилиб рільникови дійти до слушної належньої йому ренти з рільного господарства. Бож при помочи монополічних цін

можемо дійти і до того, що будемо мали засоби на покриття публичних данин, обслугову наших дотеперішних довгів, на закупно штучних погноїв і т. п., але дохід наш піде поза наш рільничий варстат праці. Тракуймо справу поплатности рільної господарки всебічно і методом органічною, шляхом спокійної еволюції. Органічно підважуймо це, що нам під цю пору шкодить, але у боротьбі нашій думаймо теж і про те, що у майбутнім пошкодити нам може!

Побоююся, що добру духову поставу рільника у сучаснім, його нахил до інвестицій, матеріяльних і духових, про які я вже говорив, можемо механічними засобами штивних цін сквієтизувати — заспати! Не йдім шляхом середневічних привілеїв там, де є потрібна консеквентна боротьба, що її зводить успішно визволена суспільна енергія рільничого світу. Вона — ця суспільна енергія — є надійною підоймою поступу. Не гворім — парафразуючи вислів економіста Жіда — „Права на дармовання”, яке може дати монополічна ціна. Нашим завданням є скріплювати суспільну енергію мас, бо тільки тоді маси ці можуть себе і край піднести на вищий щабель матеріяльної і духової культури.

VII. ПРОТИ НОВИНКАРСТВА І НЕРВОВОСТИ В ДІЛЯНЦІ ОРГАНІЗАЦІ РІЛЬНИЦТВА.

Рільничий світ бере живу, дуже живу участь в дискусії над питанням цін, уважаючи його за засадничу справу. Колиж появилася проблема т. зв. збіжевого моно-

полю, рільничий світ прийняв її як добру новину. Можливо буде вона товчком до управильнення забагненої справи поплатности рільних господарств. Не можу одначе промовчати цього, що рільництво в останній добі занадто часто безпотрібно, забавляється у шкідливе новинкарство, цю недугу злих післявоєнних літ. Рільничий світ падає жертвою власних, чи чужих безплідних сугестій. Нервово і гарячково змагає дехто до постійних реформ, хоч пляни реформ зроджують не так голови, як самі каламарі референтів. Ці пляни, якже часто приймає рільництво, як обявлення, спроможне відродити і спасти цілий світ.

А втім кожну нервовість діяння, пусту віру в обявлення реформаторів мусить рільництво згідно і в корінні поборювати.

До таких нервових проявів маю хиба право зачислити т. зв. Überorganisierungswut, що починає задомовлятися в рільництві. Рільництво без підстав вмовляє в себе, що має обовязок постійно щось організувати або реформувати. З соймових кол вийшов проект, який змагав до зміни відношення Палат рільничих до рільництва і до його добровільних організацій. Проект передбачував створення повітової і навіть громадської безпосередньої підбудови рільничих Палат. У спільну реторту вкинуті мали бути і територіяльне та рільниче самоврядування, добровільні організації рільничі і хліборобська кооперація. Тепер знову ляснують проект примусової організації рільництва на зразок корпоративний авторитарних устроїв. Запитую, чи форми такі є потрібні?

Миж бачимо, що рільник у рамках сучасної своєї організації, публичного і приватного права, працює з хісном не тільки для себе, але і з хісном для загального добра, яке репрезентує держава, підносить своє господарство, працює над надвижками збіжевої господарки і над поглибленням і уліпшенням господарки годівельної. Він йде з власної волі, розумно і певно вперед! Чи потреба вбирати його в шори примусової організації? Накинений примус з природи річи викличе реакцію, реакцію відемну, бо рільник подумає відразу, що в примусовій організації криється чужий, не його власний інтерес. Чи то доцільне, щоби рільник, який з власної волі працює добре і у згоді з суспільним інтересом, почувся нагло покривдженим у тому, **що відбирається йому творчу свободу, а накидується мертвий наказ?**

Такі „новинки“, без огляду на джерело їх повстання, слід назвати, що найменше зайвими і з такими „новинками“, як власна підбудова рільничих Палат, як примусова організація рільництва, мусить рільництво і його суспільні організації, які не втратили віри у власні сили громадянства, боротися аж до перемоги. Не потреба рільництву нових організаційних форм, вистануть для нього сучасні форми, у яких рільник живе і працює і хіба добре здає сам враз з своїми організаціями життєвий іспит.

VIII. ЕВОЛЮЦІЯ І ПОШАНУВАННЯ ПРАВА ОСНОВОЮ РОЗВИТКУ РІЛЬНИЦТВА І ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЙ.

Не бажавби я довше задержуватися біля цієї хоч як важливої теми. Одначе все-таки нехай мені буде вільно звернути увагу Високої Палати на дві засадничі прикмети, які повинні ціхувати суспільно освіджене рільництво. Вони повинні характеризувати кожний наш почин. Вони повинні бути теж респектовані владою у відношенні до організованого рільника, повинні становити підложе для починів рільничого самоврядування у відношенні до організованого хліборобства.

Рільничий світ, який працювати мусить у знанні і пошануванні прав природи, мусить ісповідувати і дійсно ісповідує як свою засаду — засаду еволюції. Крім цього світ рільничий, як світ консервативний (непотреба тут утотожнювати поняття консерватизму з поняттям назадництва — реакційності) вимагає спокою для своєї праці. **Спокій праці рільника може дати стисле береження засад правопорядку, цієї підстави життя-буття держав і народів.**

Якже тепер мається зі справою пошанування засад еволюції і правопорядку у самій Хліборобській Палаті? Стоїмо і мусимо стояти на становищі, що господарське самоврядування опирає своє існування на основах конституційного закону. В арт. 4. Конституції кажеться: „Держава покличе територіяльне і господарське самоврядування, до участі у виконуванні завдань збірно-

го життя". Арт. 5. підкреслює: „Творчість одиниці є підоймою збірною життя. Держава забезпечує громадянам спромогу розвитку їх особистих цінностей, а також свободу сумління, слова і стоваришень“.

От засадничі правні підстави життя і розвитку господарського самоврядування, як одного з творчих чинників у державнім устрою.

На основі постанов Конституції виданий зівстав декрет Президента, яким управильнено правно-організаційні підстави Хліборобських Палат. Не буду їх наводити. Вони ж знані! В арт. 8, 9, 11 і 12 декрету Президента вичислено все те, що потрібне до повного і правильного діяння рільничого самоврядування. Там теж забезпечено права індивідуальної ініціативи рільника і збірної ініціативи та компетенції його суспільних організацій. **Суспільні добровільні організації недержавних народів поставлені є в Конституції на рівні з такимиж організаціями державного народу.**

Арт. 109 і 110 Конституції забезпечує недержавним народам їх національні права і рівні права до організованя і ведення суспільних організацій в тім і стоваришень господарських. **Туди повинна йти еволюція Л. Х. Палати. Автім постанови Конституції, декрет президента про організацію Хліборобських Палат та власний статут Палати є цілком вистарчаючі, щоби згідно з засадами еволюції і засадами позитивного права ми, люди дозрілі у тепер обовязуючі правні рами вливали спокійною працею реальний зміст,**

Нам не треба забави — пошуканки нових організаційних форм, які тільки зайво потрясати будуть поступнево розвиваюю працюю, які можуть легко статися джерелом і надхненням до політичних розгрук!

ІХ. ХТО І ЯК УРОБЛЮЄ ОПІНІЮ ПРО УКР. ХЛІБОРОБСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ. ЗАНЕДБАНІ ОБОВ'ЯЗКИ Л. Х. П.

Переходжу до обговорення зовнішніх впливів на суспільні організації, до яких належить теж Хліборобська Палата. На жаль тут мушу торкнутися дуже болочих проявів нашої дійсности, яку переживаємо менше більше, коли йде про **систематичність освячену високими авторитетами**, — від початку 1937 р. Не хочу знати, з яких то причин люди високих наукових кваліфікацій уважають за відповідне і можливе, видавати — вбрані в тогу дослідників наукових — публікації, які не тільки нічого спільного з науковим підходом до справи не мають, а навпаки випачують і викривлюють ту дійсність, яка в краю існує. На штучне піддержання „уроеної дійсности“ наводять цифри і дані, які або слід ужити згідно з ужиттям їх в офіційних публікаціях або згідно з фактичним станом існуючим в краю. Кожню людину навіть з природи позбавлену почуття гумору, при читанню такої „наукової“ публікації мусить пірвати атака живлогого сміху! Але не про сміх мені йде! Я гляджу на моральні наслідки такої лектури!

Таких метод у наświetлюванні господарських відносин у нашім краю не повинні ми толерувати, несучи на собі відповідальність за їх наслідки! Ширші безкритичні кола читачів, чи теж люди невідповідальні, опираючися на відомих тенденційних публікаціях професорів, авторитету яких не прийдеться їм квестіонувати, мають „право“ уважати деякі господарські організації українські за організації шкідливі. Коли прозябне така опінія, з природи річи починає діяти вулиця... Свідчать про те жалюгідні випадки в останніх місяцях 1938 р. Я глибоко переконаний у тому, що таким публікаціям, з такими наслідками, обов'язана Л. Хліборобська Палата протиставитися і їм протиділати. Вона обов'язана авторитативно висвітлити тенденційні справи у своїх публікаціях, часописах аж до монографії включно, видання якої повинна приспішити. Є це її моральний обов'язок авторитативно сказати, що діється в установах, з якими співпрацює... Чейже бачить, що установи ці падають жертвою несовісних інформацій „світа науки“, не згадуючи вже на зроджені у звязку з цими інформаціями сплетні, мовляв „інституція така то а така в автах своїх „розвозить машинові кріси і амуніцію!“ В ринку авто розбилося і висипався з нього цілий арсенал... А далі вже знаємо! Поминаю, що як це була би правда органи безпеки давно порадили би собі з такою установою. Знаємо всі, що це неправда! Знає про те і Львівська Палата Рільнича, знає про заслуги тієї устано-

ви в краю! Знає, і співпрацює з нею! Знає і... мовчить! Зате говорить вулиця! Говорить і „ділає“!...

Каже Гете: „Es ist die Aufgabe des denkenden Menschen das Erforschliche erforscht zu haben das Unerforschliche ruhig zu verehren! Ми не належимо до тої групи людей, які вважали би, що це, що на наших очах діється, не є до провірення і зрозуміння! Ми знаємо джерело того, що діється і знаємо його мету. Хоч — здавалося — таких подій, які ми переживали не можна приймати холодно то все таки розвага наших провідних людей, які кермують установами, вплинула на наше громадянство і воно не витягнуло з сумної дійсности прямих консеквенцій, які би тільки заогнили відносини в краю.

Тому тим більший обовязок Л. Хліборобської Палати, як організації вищої і надзірної, взяти установи, з якими співпрацює у совісну оборону, коли вони падають жертвою несовісної напасти!

Х. ВЛАДА У ВІДНОШЕННІ ДО ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВ УКРАЇНЦІВ І ЇХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА СТАНОВИЩЕ Л. Х. П.

Перейду тепер до розгляду відношення адмін'страційної влади до самої Л. Х. Палати і зорганізованого на її території рільничого життя. Слід згори ствердити, що головні недомагання стрічаються на щаблі повітовім, то є у староствах. Маю перед собою цілий стос зажалень кооператив, в тому на першому місці молочарських, а

далі філій і Кружків „Сільського Господаря“, які ясно характеризують трактування наших людей і наших організацій. Не буду подрібним матеріалом томив Високої Палати. Але все таки згадаю про поведіння старостів супроти самої Палати. Н. пр. при порядкуванні молочарських справ аж у 40 (сорок!) випадках прихильна опінія Л. Х. П. не находить признання у п. старостів. Староства не реагують на письма Л. Х. П. і поза „гордовитою мовчанкою“ **переводять свої молочарські пляни**, відомі ще з акції у 1935/36 р. і то з поминенням обовязуючих постанов закону. Алеж така поведінка староств, шкодить і добре початій молочарській справі Кр. Мол. Союзу і підриває престиж самої Л. Хл. Палати, захитує господарським доцільним розвитком краю....

Старости теж за надто ригористично примінюють закон про безпеку у **прикордонній смузі**. Хліборобови гді там рушитися. Навіть при полевих роботах і працях господарських організацій, в тім і кооперації, перешкаджає своерідний старостинський режим. Ревізорам Р. С. У. К., хоча ними є особи авторизовані Кооперативною Радою при Міністерстві Скарбу, хоча вони мають всі владою вимагані і владою виставлені документи, ударемнюється можливість переведення законної ревізії у кооперації, яка мусить ревізії піддатися. Вступ на село пан староста заборонив...

Рівнож **Карпати** починається обсаджувати під впливом знаних нам чинників су-

спільними організаціями, які на ділі ніколи в горах не працювали. Перші поважні праці в ділянці бриндзярства переводив чейже як піонерська організація Краєвий Молочарський Союз „Маслосоюз“. Тепер його з гір усувають. Терпить на цім „Маслосоюз“ — побоююся, що невдовзі потерпить на такім штучнім монополію і годівельник гуцул. Замість благородного суперництва, а не низької конкуренції, бо такої КМС. ніколи не управляє, **творюється монополія**, навіть для кооперативи „Лесьнік“, а Л. Хл. Палата, знаючи хіба про його заходи, не вважає своїм обов'язком заступитися за К.М.С. як установою в горах також заслуженою, установою, з якою таяж Палата чейже співпрацює.

Такі самі оправдані жалі на поведінку адміністраційної влади у прикордонній полосі і в Карпатах має РСУК і „Сільський Господар“. Жалі ці посередньо відносяться і до самої Л. Хл. Палати ізза її пасивності.

Рівнож органи **адміністрації скарбової** не тільки при вимірах і стяганню податків дають притоку до оправданих нарікань. Дає їх теж і само Міністерство Скарбу. Вже сьогодні пекуча справа, прихильно Л. Хл. Палатою заопіювана, була кількакратно порушувана. Маю тут на думці **справу взаємної допомоги на випадок загибілі худоби**. Фактом є, що така організація існувала і корисно для рільника працювала через ряд літ. Існує вона і сьогодні, але не в рамках укр. рільництва. Ліквідова-

но її у нас з покликом на мнимо обов'язуючі постанови закону про забезпечення. О. полк. Панась має повну рацію, коли каже: „Скоро життя цього вимагає, то закон, який невідповідає життю повинен бути мерщій змінений. Не сміє закон, у мертвій своїй букві, перекреслювати життя“. А життя вимагає, щоби акція забезпечення живого інвентаря оперта на самопоміч рільника існувала.

Не добре стрічають нині бесідника, який покликується на Вільсона... Коли ж я зважуся цитувати його то думаю про нього не як про політика, а як про вченого правника. У творі своїм „Нова держава“ каже Вільсон, що закон повинен відзеркалювати життя. Закон не повинен ані гальмувати життя, ані теж штучно його творити. На жаль ми є свідками продукції законів, перед якими остерігає Вільсон — учений... З ним годиться і о. полк. Панась, говорячи про аномалію, яку від літ спостерігаємо в ділянці самопомічної акції селян на випадок загибілі худоби, яка падає, бо закону не хотять змінити.

ХІ. ГОСПОДАРСЬКЕ І ТЕРИТОРІЯЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА РІЛЬНИЧА ПАЛАТА.

Переходжу до обговорення відношення Палати до інших галузей господарського самоврядування. Маю вражіння, що покликана до життя Міжпалатна Комісія Л. Хл. Палати, Палати Торг.-Промислової

і Палати ремісничої творить завязок добро-го наладнання взаємин.

Не можу погодитися з поглядами, які вже сьогодні були тут проголошені, про основи взаємин Хліборобської Палати з територіяльним самоврядуванням. Направду найвища вже пора, щоби територіяльне самоврядування здало Палаті свої „рільничі позиції“. Не бажаю пригадувати подрібно, як дійшло до того, що територіяльне самоврядування вдерлося у справи рільничі. Діялося це за часів мін. хліб. Незабитовського, коли велика активність міністра внутрішніх справ стрінулася з податністю міністра хліборобства. Сьогодні є такий стан, що територіяльне самоврядування видає 800—900.000 зол. на рільничі справи, які належать до обсягу ділання Рільничої Палати. Самаж Палата фінансує удержання інструкторів рільничих територіяльного самоврядування в деяких повітах, замість бодай там всі акції рільничі переняти на себе. Я мав нагоду основно обговорити вже в 1935 р. необхідність зосередження всіх акцій рільничих в Рільничій Палаті і добровільних хліборобських організаціях. До сьогодні існує двошляховість акцій рільничих! Самоврядування територіяльне веде не свої акції рільничі, а своїх для хліборобства обовязків не думає сповняти. Маю тут на думці законний обовязок заложити і вести у кожному повіті дві рільничі школи!

ХІІ. Л. ХЛІБОРОБСЬКА ПАЛАТА І ДОБРОВІЛЬНІ ХЛІБОРОБСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ОСНОВА УСПІШНОЇ СУСПІЛЬНОЇ ПРАЦІ.

Якщо йде про взаємини Хліборобської Палати до добровільних організацій рільничих то підкреслюю, що добре понятя співпраця дасть користи обидвом сторонам. Сама Л. Хліборобська Палата дуже корисно висказується у своїм звідомленні про працю добровільних організацій. Погляд Палати то глотія для цих організацій і для їх кооперації. Чомуж установи, що їх веде українське громадянство, так часто гальмовані є у своїй корисній праці?

Закінчую цей діл підкресленням, що праця власних сил зорганізованого рільничого світа, це найпевніша підстава тривкого господарського розвитку краю. Суспільна енергія добровільних рільничих організацій, як властивої і доцільної підстави рільничих Палат, дає усім Палатам, які дорожать добровільними організаціями, домінуюче становище у рільництві їх території і забезпечує їм тривко їх громадський небюрократичний характер. Потреба тільки, щоби сама Палата кермувалася у відношенні до добровільних організацій засадами рівности і рівноправности цих організацій без огляду на те, яке національне середовище організації ці збудувало і веде.

ХІІІ. ПЛЯН ПРАЦІ Л. Х. П. НА 1939/40 Р. У СВІТЛІ ЗАСАДНИЧИХ ТЕЗ З 21. ХІ. 1935.

Приступаючи до заняття становища до плану праці і бюджету на рік 1939 40, згідно з заповідю, розгляну їх методом установлених мною тез в році 1935, тез, які впливають з розгляду підстав організації і праці Хліборобських Палат.

Всі ми бачимо, переглядаючи томи звідомлень, плянів праці і прелімінаря бюджету, що Палата **поступнево** розвиває плян усталений, чи накинений її через перший основательний комісаричний заряд. Палата старається еволютивно виповняти рами тоді їй надані, щоби відповісти вимогам закону і статуту. Бачимо ступневе розвивання нових, тоді ще непередбачуваних, акцій про які голосно заговорено в 1935 р. Маю тут на думці **меліорації**, а далі **гігієну села** (реф. будівництва), а також деяке заінтересовання **технольогією перерібки** землеплодів. Тож плян праці Палати можна спокійно прийняти.

Якщоби заговорити про другу — попри еволюцію — необхідну з точки погляду доцільности — засаду плянної праці, про примінювання основ **гієрархії засобів і цілей**, то тут бачимо ще і сьогодні недомагання. Н. пр., коли сьогодні комісія меліораційна і лугівнича мусіла вести формальну баталію за поширенням кредитів на свої акції, **акції першорядної ваги**, і в кінці перемогла, добуваючи додаткових 10.000 зл., то бачимо, що сам заряд, окроюючи пре-

лімінар бюджету, найшов засоби на шовківництво і бжолярство і з легкої руки та у короткій дорозі зложив для цих галузей господарства прелімінар бюджету на 20.000 зл. вищий, як минулого року. Говорю це, без заміру діткнути когонебудь, говорю, щоби виразно зілюструвати недотягнення, які ще від 1935 р. добачити можна у системі бюджетовання.

Дальше не бачу у прелімінарі бюджету на 1939/40 рік змагання Палати до уніфікації усіх рільничих справ в руках Палати. Маю тут на думці преліміновання деяких квот дотацій для територіяльної самоуправи.

Добачую, деякий поступ у заінтересованні Палати деякими справами аграрно-технічними, але не добачую заінтересовання самою земельною справою, парцеляцією і комасацією. Палата, на мою думку, повинна вийти з імпасу. Не можна ж Палаті мовчанкою збувати пропаганди і здійснювання ексклюзивних гасел, ширених з окрема в останніх часах на нашій батьківщині. Палата мусить отверто стояти на становищі, що в краю аграрно перенаселенім парцельована земля повинна йти в руки місцевого хлібороба, якого побиває брак землі. Голод землі мусить бути тут заспокоєний згідно з діючим правом, згідно з арт. 51. і 53. закону про переведення аграрної реформи з 28. XII. 1925 р. Артикули ці скореговані в хосен місцевої сусідської парцеляції на внесок теперішнього Міністра Рільництва п. Понятовського, тоді

коли він послував як провідник великого селянського сторонництва „Визволене“... **Отже сусідська парцеляція, а не кольтонізація є вимогою закону, вимогою правопорядку! Справа ясна!**

Коли йде про годівлю і управу рослин, то маю вражіння акції їх розвиваються, на загал, ступнево. Глибшого заінтересовання недостає для технольоїї перерібки земельних плодів, щоби допомогти рільництву, кидати плоди своєї праці на ринок не у сирім, а ублагородненім перерібною виді. Акція Палати з цукроварнею „Поділля“, то тільки незначний крок вперед.

Методи суспільного підношення села розвиваються. Але і тут недостає рівнорядного трактування Палатою усіх добровільних організацій рільничих, які з успіхом і користю для села ці акції започаткували, розбудували і бездоганно їх ведуть. Маю тут на думці „Сільський Господар“.

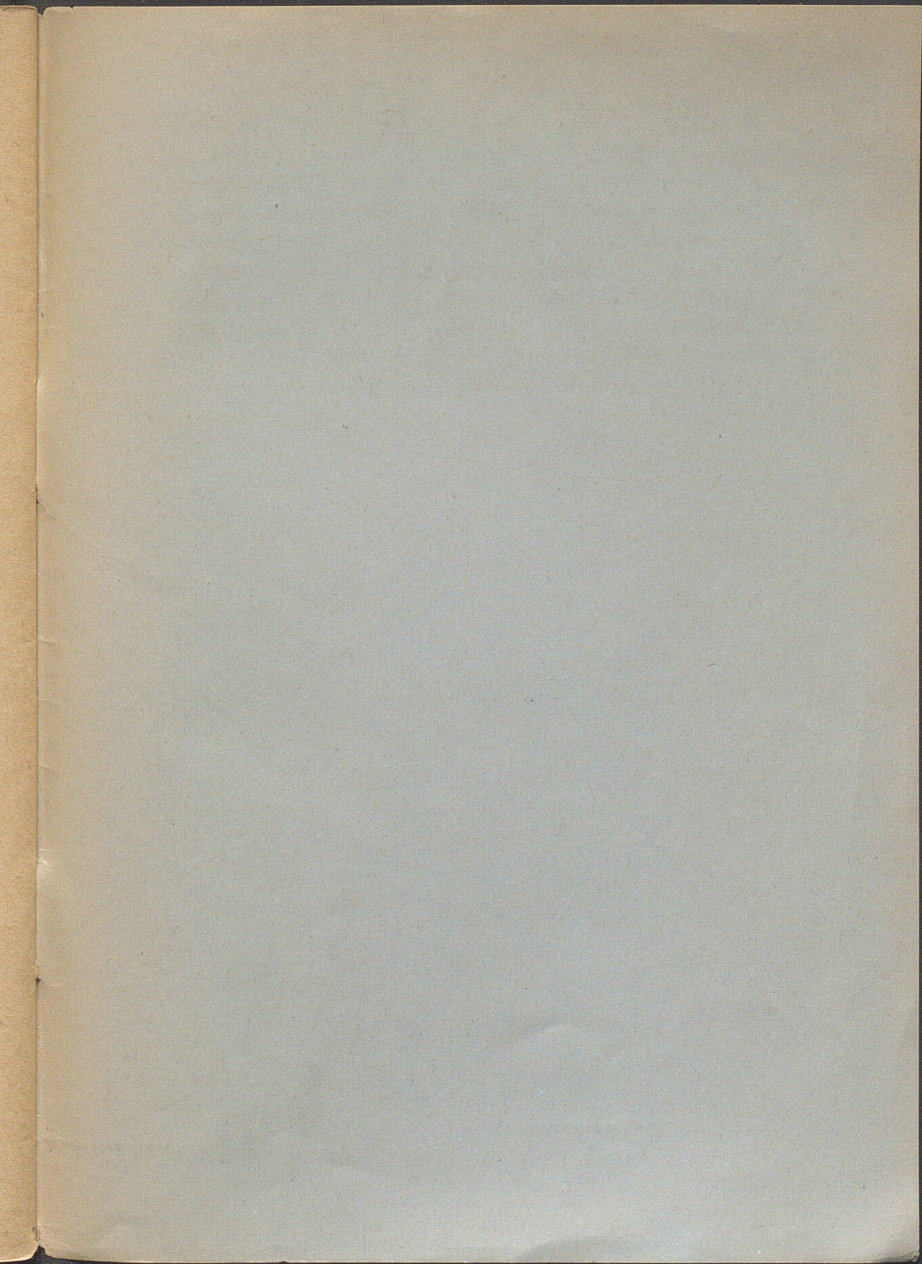
XIV. ЗАКІНЧЕННЯ. (ЗНАННЯ ДІЙСНОСТИ ОСНОВОЮ ПРАЦІ У СУЧАСНІМ ТА ОСНОВОЮ ПЛАНУВАННЯ НА МАЙБУТНЄ).

В кінці зазначую, що з чималою увагою і великою приємністю перестудіював я усі матеріяли звязані зі звідомленням з праці Палати. Маю вражіння, що звідомлення Л. Х. Палати за минулий бюджетовий рік стоїть на висоті, і може бути порівнуване з відомими звідомленнями старшого і тим самим досвіднішого господарського самоврядування, т. є Торговельно-

Промислової Палати у Львові. Окремі діли є старанно зібрані і опрацьовані, цілість є добре звязана. **Надіюся, що звідомлення у майбутньому будуть ще більш досконалі.** То теж стануть вони, а радше повинні вони стати книгою щоденних студій рільника-практика і рільника-супільника, **щоби замисли їх праці вязалися з реальним змістом господарського життя на відтинку індивідуальних чи збірних змагань хліборобства!** (Загальні, довготривалі оплески).

1939 Е. о. 7541.

28. IV. 1919 *mm*